

DEMOKRAT PARTİ AĞRI MİLLETVEKİLİ CELÂL YARDIMCI:

HAYATI VE HATIRATI

CELÂL YARDIMCI, DEPUTY OF DEMOCRAT PARTY FROM AĞRI: HIS LIFE AND MEMORIES

Nasrullah UZMAN*

Öz

1911 yılında Ağrı'da dünyaya gelen Celâl Yardımcı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Mesleği avukatlıktır. Mesleki kariyerinde -kamuoyunun yakından takip ettiği- General Ali İhsan Sabis davası ile Ankara valisi Nevzat Tandoğan'ı intihara sürükleyen Haşmet Orbay-Reşit Mercan davasının avukatlığını üstlenmiştir. Bu davalar onun Türk kamuoyu tarafından tanınmasını sağlamıştır. Yardımcı, Demokrat Parti Genel Başkanı Celâl Bayar'ın teklifiyle 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan milletvekilliği genel seçimlerinde Demokrat Parti listesinden Ağrı milletvekili seçilmiştir. Demokrat Parti iktidarı boyunca milletvekilliği görevini sürdürmüştür. Bu süreçte TBMM Başkanvekilliği, Devlet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı gibi önemli görevler de üstlenmiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra diğer Demokrat Partililerle birlikte yargılanmış ve müebbet ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Yardımcı, Kayseri Cezaevinde bulunduğu sırada anılarını kaleme almıştır. Anılarında doğumu, ailesi, göç hikâyesi, eğitimi, vekâletini üstlendiği davalar, siyasete atılması, Demokrat Parti dönemindeki faaliyetleri, Adnan Menderes ve Celâl Bayar'la münasebetleri, Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı tutumu, iktidar-muhalefet ilişkileri, 27 Mayıs Darbesi, Yassıada yargılamaları, Yassıada'da yaşananlar, Kayseri cezaevine nakli ve Kayseri cezaevinde yaşadıkları gibi birçok önemli bilgiye yer vermiştir. Yardımcı'nın anıları, 1965-1966 yıllarında Yeni İstanbul gazetesinde yayınlamıştır. Bu anılar yayımlandığı dönemde ilgiyle karşılanmış fakat günümüze kadar derlenmemiş ve akademik bir çalışmanın konusu da olmamıştır. Bu makalede Celâl Yardımcı'nın hayatı hakkında bilgi verilecek ve anıları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Celâl Yardımcı, Yassıada, 27 Mayıs 1960, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi

Abstract

Celâl Yardımcı was a graduate of Faculty of Law of Istanbul University. During his advocacy, he undertook the attorneyship of the case of Orbay-Mercan who drove Ali İhsan Sabis and Nevzat Tandoğan, the governor of Ankara, suicide, which was followed closely by the public. Deputy became the Ağrı deputy from the Democratic Party lists in the elections of May 14, 1950. He continued in this position until 1960. He also took on ministerial duties. After the 27 May 1960 coup d'état, he was put on trial and was sentenced to penal servitude for life. Yardımcı wrote his memories while he was serving the sentence in the Kayseri Prison. He gave important information about his birth, his family, migration story, his education, cases he undertook, his entrance to politics, his activities in Democrat Party period, his relationships with Adnan Menderes and Celâl Bayar, his attitude towards Republican People's Party, relationships between government and opposition, 27 May coup d'état, Yassıada Trials, experiences in Yassıada and his experiences in the Kayseri Prison. Yardımcı published his memories on the Journal of Yeni İstanbul between 1965-1966. In this paper, information concerning the life of Celâl Yardımcı is given and his memories are evaluated.

Keywords: Celâl Yardımcı, Yassıada, 27 May 1960, Democrat Party, Republican People's Party

GİRİŞ

Celâl Yardımcı, 1914 yılında Doğu Beyazıt'ta dünyaya gelmiştir. Annesi Nazife Hanım, babası ise Celâl Bey'dir. İlk ve ortaokulu Doğu Beyazıt'ta tamamlamıştır. 1928 yılında İstanbul Erkek Lisesinden mezun olmuş ve aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydolmuştur (TBMM Arşivi, 9. Dönem, Sicil No: 1546; TBMM Arşivi, 10. Dönem, Sicil No: 1546). Bir yandan öğrenim hayatını sürdürürken diğer yandan da icra memurluğu ve Cumhuriyet gazetesi ambar memurluğu gibi görevlerde bulunmuş, ailesine yük olmadan geçimini sağlamaya çalışmıştır. Ciddiyeti, dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile kısa sürede yakın çevresindeki insanların dikkatini çekmiştir (Akis, 193, s. 8). 1932 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş ve avukatlık stajı yapmak amacıyla iki yıl süreyle İstanbul Adliyesinde memur olarak çalışmıştır. 1934 yılı Eylül ayı itibarıyla İstanbul Barosuna kaydolmuş ve avukat olarak mesleki kariyerine başlamıştır (TBMM Arşivi, 9. Dönem, Sicil No: 1546; TBMM Arşivi, 10. Dönem, Sicil No: 1546). Yardımcı bir müddet sonra İsmet Harika Hanım'la tanışmış ve evlenmiştir. Bu evlilikten 1949 yılında Fatma Şahika Melike isimli bir kız ve 1951 yılında da Şerif Tülü isimli bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Celâl Yardımcı'nın bildiği yabancı diller Fransızca ve Rumcadır (Öztürk, 1998, s. 29).

Mesleki kariyerinin ilk dönemlerinde tahliye, boşanma ve alacak-verecek vs. gibi sıradan davalara bakan Celâl Yardımcı, bir süre sonra kamuoyunun yakından takip ettiği siyasi davaları üstlenmeye başlamıştır (Akis, 193, s. 8). Özellikle kamuoyunun yakından takip ettiği General Ali İhsan Sabis davası ile Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ı intihara sürükleyen Haşmet Orbay-Reşit Mercan davasının avukatlığını üstlenmesi kariyeri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Her iki davanın da tarafları Türkiye'nin tanınmış isimleridir. Haliyle davalar da son derece çarpıcı, ilgi ve merak uyandırıcı olmuştur. Türkiye'de gündemi uzun süre meşgul eden bu davaları Türk kamuoyu yakından takip etmiştir. Celâl Yardımcı'nın davalar süresince göstermiş olduğu performans kısa sürede şöhret kazanmasını sağlamıştır. Birçok kaynakta bu davalar, CHP iktidarına karşı bir mücadele gibi lanse edilmiş, dolayısıyla Celâl Yardımcı da CHP'ye karşı mücadele ediyormuş gibi konumlandırılmıştır.

Celâl Yardımcı'ya siyasetin yolunu açan belki de en önemli faktör, üstlendiği popüler davalar sebebiyle kazandığı şöhret olmuştur. Siyasete girdikten sonra ise sahip olduğu bilgi, beceri ve deneyim ile siyasi kariyerini pekiştirmiştir. Kendisi bu süreci şu sözlerle dile getirmiştir: “Meslek hayatı içinde yaşarken, kendi çapında memleket hizmetlerini ifa ederken bununla hizmet idealini tatmin edilmiş saymıyordum bu genç avukat. Vatana ödenecek borçların sadece bunlardan ibaret olduğuna kani değildi. Yurdun daha başka yüce menfaatleri vardı. Bu aziz

toprakların öz evlâtlarından beklediği başka hizmetler, başka fedakârlıklar mevcuttu elbet. Bu ise devlet hayatına, memleket idaresine feragatle ve namuskârlıkla katılmakla mümkündü. Bu hislerin tesirinde kalan iradesi onun politikaya katılmasında rol oynadığı kadar meslek hayatının umumî efkârda bıraktığı intibalar, telkin ve tavsiyeler kendisini etap etap politikaya sürüklüyor, yaklaşıtıyordu (Yardımcı, 1965b, s. 1).

21 Temmuz 1946 tarihli milletvekilliği genel seçimlerinde aday olması için birçok siyasi partiden teklif aldığı iddia eden Celâl Yardımcı, “Demokrat Parti’nin haricindeki partilere yaklaşmak ve orada hizmet etmek istemediği” gibi “bu partilerde gönlünce ve iradesince çalışacağına kani olmadığı için” bu tekliflere teveccüh etmediğini öne sürmüştür. Celâl Yardımcı, Celâl Bayar ve Adnan Menderes imzasıyla Demokrat Parti İstanbul İl Teşkilatına kaydedilmesi için bir teklif aldığı ifade etmiştir (Yardımcı, 1965b, s. 1). Bu tekliften büyük onur duyduğunu fakat dönemin DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner sebebiyle bu teklife icabet etmediğini belirtmiştir. Kenan Öner aynı zamanda Celâl Yardımcı’nın Hukuk Fakültesi’nden hocasıdır. DP İstanbul İl Başkanlığı’nın yanı sıra avukatlık görevini de sürdürmektedir. Celâl Yardımcı ve Kenan Öner iki önemli davada karşı karşıya gelmiştir. Bu davalarda ikilinin ilişkileri gerilmiş, karşılıklı hürmet ve muhabbet bağları kopmuş ve bu durum bir daha yüz yüze gelemeyecekleri bir kırgınlığa sebep olmuştur. Bu yüzden “Kenan Öner Demokrat Parti’de bulunduğu ve il teşkilâtına hâkim olduğu sürece ruhen bağlı bulunduğu Demokrat Parti’den fiilen bir müddet daha uzak kalmayı” tercih etmiştir (Yardımcı, 1965c, s. 1).

Kenan Öner’in DP’den ayrılmasıyla birlikte Celâl Yardımcı’nın DP safında siyasete girmesinin önündeki engel de kalkmıştır. 14 Mayıs 1950 tarihli milletvekilliği genel seçimleri öncesinde Cihad Baban’ın vasıtasıyla Celâl Yardımcı, DP Genel Başkanı Celâl Bayar ile bir araya gelmiş ve bizzat Bayar’ın teklifi ile milletvekilliği adaylığını kabul etmiştir. Celâl Yardımcı’nın İstanbul veya Ağrı’dan aday olması gündeme gelmiş; babasının da telkiniyle Ağrı’dan aday olmuştur (Yardımcı, 1965d, s. 1). 14 Mayıs 1950 tarihinde milletvekilliği genel seçimlerini ezici bir çoğunlukla Demokrat Parti kazanmış ve toplam 487 milletvekilinden 408’ini almıştır. (Seçimin resmi neticesi (1950, 26 Mayıs). *Cumhuriyet*. s. 1. Celâl Yardımcı da Demokrat Parti listesinden Ağrı milletvekili seçilmiştir (Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10/77.511.16). (26.05.1950).

Celâl Yardımcı, milletvekilliği süresince oldukça aktif bir tutum sergilemiş ve kısa sürede dikkatleri üzerine çekmiştir. 1950-54 döneminde toplam 100 kez söz almış, 2 kez teklif vermiş ve 1 kez de takrir vermiştir (“Tutanak dergisi sorgu formu”, 2023). 2 Mayıs 1954 tarihinde

yapılan milletvekilliği genel seçimlerinde yeniden Ağrı milletvekili seçilmiştir (BCA, 30.10/78.515.11). (04.05.1954). 1954-57 döneminde de toplam 37 kez söz almıştır. 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan milletvekilliği genel seçimlerinde üçüncü kez Ağrı milletvekili seçilmiştir. 1957-1960 döneminde ise toplam 38 kez söz almış ve 2 kez de tahrir vermiştir (“Tutanak dergisi sorgu formu”, 2023).

Celâl Yardımcı, Demokrat Parti iktidarı boyunca 14 Mayıs 1950’den 27 Mayıs 1960’a kadar kesintisiz olarak milletvekilliği yapmıştır. Milletvekilliğinin ilk döneminde TBMM Başkanvekilliğine seçilmiştir. Adnan Menderes kabinelerinde de Devlet Bakanı, Millî Eğitim Bakanı, Adalet Bakanı olarak görev üstlenmiştir. Üstlendiği bakanlıklar sırasıyla şunlardır (Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2004), 2004, s. 244-251):

20. T.C. Hükûmeti, Devlet Bakanı (8.4.1953-17.5.1954)

21. T.C. Hükûmeti, Millî Eğitim Bakanı (17.5.1954-9.12.1955)

22. T.C. Hükûmeti, Devlet Bakanı (9.12.1955-25.11.1957)

23. T.C. Hükûmeti, Millî Eğitim Bakanı (25.11.1957-23.5.1959)

23. T.C. Hükûmeti, Adalet Bakanı (3.4.1960-27.5.1960)

Celâl Yardımcı, Demokrat Parti döneminin önemli isimlerinden biridir. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes’in yakın çalışma arkadaşları arasındadır. 7 yıl boyunca kabinede Bakan olarak görev üstlenmiştir. 2 kez Devlet Bakanı, 2 kez Millî Eğitim Bakanı, 1 kez de Adalet Bakanı olarak atanmıştır. Siyasi faaliyetleri gereği yurt içinde birçok şehri ziyaret ettiği gibi üstlendiği Bakanlıklar dolayısıyla yurt dışı seyahatlere de gitmiştir. Almanya (BCA, 501/32193.128332.1) (07.07.1955), Fransa (BCA, 30.18.1.2/150.51.15) (10.10.1958) ve Amerika (BCA, 502/24174.105973.6) (04.10.1958) gittiği ülkeler arasındadır. Hatta bazı ülkeleri birkaç kez ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler Türkiye’nin temsili ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi açısından önemlidir. Özellikle 1954 yılındaki Amerika ziyareti “Land-Grand College sistemini tetkik, organizasyon ve faaliyetlerini yerinde görmek ve Nebraska Üniversitesi ile müzakerelerde bulunmak suretiyle Atatürk Üniversitesi’nin kurulmasında bu sistemden faydalanmak ve bu sistem dâhilinde faaliyette bulunan müesseseleri tetkik etmek” için yapılmıştır (BCA, 30.18.1.2/136.75.6). (18.08.1954).

Celâl Yardımcı, gerek üstlendiği görevler ve uyguladığı politikalar gerekse gündemi meşgul eden olaylara dair açıklamaları sebebiyle kamuoyunun yakından tanıdığı ve takip ettiği kişiler arasında yer almıştır. Demokrat Parti grup toplantılarında birçok kez söz almış, eleştirmiş,

eleştirilmiş ve bazen de sert tartışmaların tarafı olmuştur (Bkz. BCA, 10.9/79.236.3. (03, 10.04.1958) BCA, 10.9/78.233.1. (09.01.1958). BCA, 10.9/79.237.1. (08.05.1958)). Bunun yanı sıra Meclis kürsüsünde ve kamuoyunda muhalefete de sert eleştiriler yönelmiştir. Birçok kez iktidar-muhalefet ilişkilerinde en sert tartışmaların tarafı olmuştur. Haliyle şimşekleri de üzerine çekmiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra Yassıada'da idamla yargılanan isimler arasında yer almıştır.

1. Yassıada'da Yargılanması

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhuriyet tarihinde ilk kez yönetime el koymuştur (BCA, 30.1/40.236.18). (27.05.1960). 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ile 14 Mayıs 1950 tarihinde başlayan Demokrat Parti iktidarı ve Celâl Yardımcı'nın milletvekilliği -10 yıl 13 gün sonra- sona ermiştir. Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, emekliliğine sayılı günler kala Millî Birlik Komitesi Başkanlığı, Başbakanlık ve Başkomutanlık görevlerini üstlenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi feshedilmiştir. 28 Mayıs'ta geçici bir Hükûmet kurulmuştur. Ankara'ya davet edilen ilim heyeti 27 Mayıs'ı "gayri meşru bir idareye karşı yapılan meşru bir hareket" olarak açıklamıştır (Yılın kronolojisi, (1960, 31 Aralık). *Milliyet*. s. 5. Millî Birlik Komitesinin talimatıyla Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve aralarında Celâl Yardımcı'nın da bulunduğu kabine üyeleri, DP'li milletvekilleri ve idareciler hemen tutuklanmışlardır. Anadolu'da ve Ankara'da bulunan Demokrat Partililer; darbenin karargâhı olan Harp Okuluna; İstanbul'da bulunanlar ise Davutpaşa Kışlasına götürülmüşlerdir (Demirbilek, 2012, s. 29-30). Sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve siyasi partilerin faaliyetleri yasaklanmıştır (Milli Birlik Komitesi 1 Numaralı Tebliği, (1960, 30 Mayıs) *Resmî Gazete*, s. 1450.

Tutuklanan Demokrat Partililer, Yassıada'ya yoğun güvenlik önlemleri altında sevk edilmişlerdir. DP'lilerin Yassıada'ya sevk işlemleri, darbeden iki gün sonra başlatılmış ve 20 gün içerisinde tamamlanmıştır (Harp okulundaki son kafiye de geldi, (1960, 18 Haziran). *Milliyet*. s. 1. 18 Haziran 1960 tarihi itibarıyla Celâl Yardımcı'nın da dâhil olduğu Demokrat Partili bakanlar ve milletvekilleri Yassıada'ya götürülmüşlerdir (Bütün sabıklar Yassıada'da toplandı, (1960, 19 Haziran). *Milliyet*. s. 1. Demokrat Partililer Yassıada'da üç gruba ayrılmıştır. Birinci grupta Celâl Bayar ve Adnan Menderes, pencereleri demirli özel odalara yerleştirilmişlerdir. İkinci grupta aralarında Celâl Yardımcı'nın da olduğu eski bakanlar ve DP Tahkikat Encümeni üyesi milletvekilleri, güney bölgedeki binalara yerleştirilmişlerdir. Üçüncü

gruptaki milletvekilleri ve diğer tutuklular ise topluca koğuşlara yerleştirilmişlerdir (Turgut, 2007, s. 34).

Demokrat Partililerin Yassıada'ya sevkini gerçekleştiren Millî Birlik Komitesi, yargılanmalarını sağlayabilmek için de gerekli hukuki düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. 12 Haziran 1960'da "1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki" geçici kanun kabul edilmiştir. Âdeta geçici bir Anayasa işlevi gören bu kanun, MBK'ya kanun yapma yetkisi de dâhil olmak üzere birçok yetki vermiştir. Bu sayede darbeye meşruiyet kazandırıldığı gibi 1924 Anayasası'nın da neredeyse yarısı yürürlükten kaldırılmıştır. Demokrat Partilileri yargılamak üzere "Yüksek Adalet Divanı" ve "Yüksek Soruşturma Kurulu" oluşturulmuştur (1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki geçici kanun, (1960, 14 Haziran). *Resmî Gazete*. s. 1533-1534.

14 Ekim 1960 tarihinde başlayan Yassıada yargılamalarında toplam 19 ayrı dava görülmüştür. Demokrat Partililerin Yassıada'da yargılandıkları 19 davanın alfabetik olarak sıralaması şöyledir: Anayasayı İhlal Davası, Ankara ve İstanbul Olayları Davası, Arsa Davası, Barbara Davası, Bebek Davası, Çanakkale ve Geyikli Olayları Davası, Değirmen Davası, Demokrat İzmir Gazetesinin Tahribi Davası, Gemi (İpar-Transport) Davası, İstimlak Yolsuzluğu Davası, Kayseri Olayları Davası, Köpek Davası, Örtülü Ödenek Davası, Radyo Davası, Topkapı Olayları Davası, Vatan Cephesi Davası, Vinylex Davası, Zimmet (Hayrettin Erkmen-Zeyyad Mandalıncı) Davası, 6-7 Eylül Olayları Davası (Türk tarihinin en büyük davası, (1960, 15 Ekim). *Cumhuriyet*. s. 1, 5. (Karar günü, (1961, 15 Eylül). *Milliyet*. s. 1. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra tutuklanan Demokrat Partililer Yassıada'da bu davalar kapsamında yargılanmışlardır. Yargılamalar sonunda 15 kişiye idam cezası verilmiş ve bu idamlardan sadece üçü infaz edilmiştir: Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan 16 Eylül 1961'de, Başbakan Adnan Menderes ise ertesi gün, 17 Eylül 1961'de idam edilmiştir. 27 Mayıs Darbesi ve neticesinde gerçekleştirilen idam cezaları, Türk demokrasisine oldukça ağır bir darbe vurmuş ve millî vicdanı yaralamıştır. Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idamları kamu vicdanını yaralamış ve kapanmayan bir yaraya dönüşmüştür. Demokratik açıdan ise Hükûmete bağlı TSK'nın, kendisine Hükûmetin üzerinde bir güç vehmetmesine sebep olmuş ve sonraki askerî müdahale ve darbelere de zemin oluşturmuştur.

Demokrat Partili diğer bakanlar gibi Celâl Yardımcı da Yassıada'da yargılanmıştır. Celâl Yardımcı, Radyo Davası, Ankara-İstanbul Olayları Davası ve Anayasayı İhlal Davası olmak üzere Yassıada'da toplam üç davadan yargılanmıştır. Ayrıca "haksız mal iktisabı/gayrimeşru

servet iktisabı” ve “Görevi kötüye kullanma” ile de suçlanmıştır. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes’le birlikte Celâl Yardımcı hakkında da idam istenmiştir. Celâl Yardımcı’ya şu suçlamalar yöneltilmiştir: “Seçim Kanunu ile Kırşehir Vilayetinin kaldırılmasına, 39. maddenin değiştirilmesine dair kanun lâyhalarını bakan sıfatıyla imzalamış ve bunlara oy vermiştir. Ayrıca CHP mallarının müsaderesi hakkındaki kanuna da oy vermiştir. Salâhiyet (Tahkikat Komisyonu’nun kurulması) Kanunu’na oy verdiğini de kabul etmiştir ve bu kanunu 21 Nisan 1960 tarihinde grupta müdafaa etmiştir. Sanık Celâl Yardımcı, Millî Eğitim Bakanlığı sırasında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Profesörü Hüseyin Nail Kubalı’yı haklı bir sebep olmaksızın Bakanlık emrine almıştır. Cumhurbaşkanlığı santral memuru Niyazi İmamoğlu şahadetinde, Sanık Celâl Bayar’ın (...siz Bakan olduğunuz zaman bunları susturmak için söz vermişsiniz. Bu adamlar hala bu şekilde konuşuyor demesine karşı Celâl Yardımcı’nın “merak etmeyin beyefendi, daha sert kanunlar hazırlayıp bunların dilini kökünden keseceğiz”) demiş olduğunu bildirmektedir. Celâl Yardımcı’nın nakledilen bu beyanı, Üniversiteye karşı nasıl sert davrandığını göstermektedir. Sanık Şemi Ergin, 4 Şubat 1958 tarihini taşıyan hatıra defterinin 50. sayfasında (...Profesör Sıddık Sami, Nail Kubalı’yı haklı buluyor ve onun vekâletini üzerine alacağını söylüyor. Celâl Yardımcı bunu da vekâlet emrine alacağım diyor.) şeklinde yazdığı görülmüştür. Divanın 961/7 esas numarasında kayıtlı Vatan Cephesi dosyasının 9 numaralı kartonunda mevcut ve Sultanahmet Demokrat Parti Ocağında elde edilen teypte sanık Celâl Yardımcı (...tekrar Paşa devir ve cefasını Allah bu milletin başına bir daha göstermesin... Şayet bu memlekette bir kardeş kavgası çıkarsa ancak o kanda evvela kendi sefil vücutları boğulacaktır... İsmet Paşa’nın demokrat ve İslam olduğuna inanılmaz. İnanan varsa Allah razı olsun... Vatan Cephesine şimdiye kadar aldığımız insan miktarı 1 milyon 300 bin kişiyi geçmektedir... Şayet muhalefet kendisini ıslahı nefis etmezse biz temizleyeceğiz.) Gerçi sanık Celâl Yardımcı, Vatan Cephesi davasında sanıklar arasında gösterilmemiş ise de Sultanahmet DP Ocağında elde edilen bu teyp bir heyet huzurunda dinlenerek sanık Celâl Yardımcı’ya ait konuşma olduğu tespit edilmiştir. DP iktidarının gidiş ve zihniyetinin tamamen belli olduğu 3 Nisan 1960 tarihinde Adalet Bakanlığı’nı kabul etmesi, takip ettiği siyaseti tasvip ettiğini göstermiştir. Ayrıca Radyo ve İstanbul-Ankara olayları davasının mahkûmiyetleri cihetine gidilen sanıklar arasında bulunmaktadır (Yüksek Adalet Divanı Kararları, 1960-1961, s. 171-172. Millet Meclisi tutanak dergisi, 23 Mart 1966, s. 538).”

Celâl Yardımcı, Yassıada’da idamla yargılanmıştır. Başkanlık Cumhuriyet Arşivinde yalnızca Celâl Yardımcı’nın dâhil olduğu davaları içeren belge sayısı 600 sayfadan fazladır. Hatta Celâl Yardımcı’nın Yassıada’da yargılanma süreci, hakkında açılan davalar ve kendisine yöneltilen

suçlamalara karşı yaptığı savunmalar müstakil çalışmalara konu olmuş (Bkz. Edi, 2019; Torun Çelik, 2020) ve hayatı hakkında da bir tane yüksek lisans tezi yapılmıştır (Bkz. Gider, 2016). Yani arşivlerde diğer birçok bakan gibi Celâl Yardımcı hakkında da Yassıada yargılamalarına dair oldukça fazla belge ve bilgi mevcuttur.

Celâl Yardımcı'nın da idamla yargılandığı Yassıada yargılamaları 14 Ekim 1960 tarihinde başlamış ve 15 Eylül 1961 tarihinde sona ermiştir. Yargılamalar toplam 11 ay 1 gün sürmüştür. Toplam 287 celse yapılmış ve bu celseler 1033 saat sürmüştür. Yassıada'da toplam 19 dava görülmüştür. Bunlardan “Değirmen Davası” zaman aşımına uğradığı için düşmüş; diğer davalar ise Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmiştir (Atilla & Oğuz, 1965, s. 102).

Yassıada yargılamaları sonucunda Celâl Yardımcı hakkında “Radyo yolsuzluğu ve İstanbul-Ankara olayları, Anayasayı ihlal suçunun maddi vakiasını teşkil etmiştir” hükmü verilmiştir. Bu hüküm doğrultusunda Celâl Yardımcı'nın “Anayasayı ihlal suçundan 146/1. ve 59. maddeler hükmünce ölüm cezası yerine müebbet ağır hapse konulmasına, 31. ve 33. maddeler icabınca müebbeden amme hizmetlerinden memnuiyetine ve cezası müddeti zarfında kanuni mahcuriyet halinde bulundurulmasına, 200 lira maktu harcın alınmasına” oy birliği ile karar verilmiştir (Yüksek Adalet Divanı Kararları, 1960-1961, s. 1-2).

Celâl Yardımcı, kararın aksine müebbet yatmamıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel imzalı 8 Ocak 1965 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile affedilmiştir: “Yüksek Adalet Divanı'na 15 Eylül 1961 tarihinde ittihaz olunan kesin kararlar; Anayasayı ihlal suçundan Türk Ceza Kanunu'nun 146/1 ve 59. maddeleri uyarınca ölüm cezası yerine müebbet ağır hapse konulmasına ve hakkında aynı kanunun 31. ve 33. maddelerinin tatbiki ile müebbeden amme hizmetlerinden memnuiyetine ve cezası müddeti zarfında kanuni mahcuriyet halinde bulundurulmasına karar verilen Celâl oğlu 1327 doğumlu Celâl Yardımcı'nın, yazılarına ilişik dosyası ve raporları ile Adli Tıp Meclisi'nin, adı geçen hastalıklarından bir kısmının sürekli olduğu hususundaki mütalaasına istinaden ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 97. maddesinin 2. fıkrası hükmü gereğince; cezasının tamamen kaldırılmasını uygun buldum. Aynı kanunun 98. maddesinin 2. fıkrası gereğince lüzumlu muamelenin ifasını rica ederim (BCA, 30.11.1/310.1.11). (08.01.1965)”.

Böylece 27 Mayıs 1960'ta tutuklanan ve müebbet hapse mahkûm edilen Celâl Yardımcı, 8 Ocak 1965'te Cumhurbaşkanı tarafından sağlık problemleri sebebiyle affedilmiş ve tahliye edilmiştir. Tahliye olduktan birkaç ay sonra da avukatlık mesleğine geri dönmüş, yazıhane açıp yeniden avukatlığa başlamıştır (Celal Yardımcı, (1965, 12 Haziran). *Milliyet*. s. 5. İlerleyen yıllarda TBMM tarafından çıkarılan af kanunu ve yapılan hukuki düzenlemelerle birlikte diğer

Demokrat Partililer gibi Celâl Yardımcı hakkındaki siyasi yasak da kaldırılmış ve siyasi hakları iade edilmiştir (Aftan 197 demokrat faydalıyor, (1969, 14 Mayıs). *Milliyet*. s. 1. (Ağır hapisliler de milletvekili olabilecek, (1969, 15 Mayıs). *Milliyet*. s. 1. (Eski DP'liler siyasi haklarına kavuşunca, (1974, 20 Nisan). *Milliyet*. s. 6.

Siyasi haklarını yeniden elde eden Celâl Yardımcı 5 Haziran 1977 tarihinde Adalet Partisi listesinden İstanbul milletvekili seçilmiştir (Millet Meclisi'nin yeni üyeleri belli oldu, (1977, 7 Haziran). *Milliyet*. s. 6. Fakat yasama dönemini tamamlamadan 12 Eylül 1980 tarihinde askerî darbe olmuş ve Celâl Yardımcı'nın milletvekilliği bir kez daha darbe ile sona ermiştir. Demokrat Parti milletvekili olarak görev yaptığı sırada 27 Mayıs 1960 darbesi, Adalet Partisi milletvekili olarak görev yaptığı sırada da 12 Eylül 1980 darbesi gerçekleşmiştir. Yani Celâl Yardımcı, Türk demokrasisine büyük zarar veren her iki darbeden de etkilenmiştir. Bir daha da aktif siyasete dönmemiştir.

Celâl Yardımcı, 10 Ocak 1986 tarihinde vefat etmiş, 13 Ocak 1986 tarihinde Şişli Camii'nde kılınan öğle namazının akabinde Zincirlikuyu Mezarlığı'nda ebedî istirahatgâhına defnedilmiştir (Celal Yardımcı vefat etti, (1986, 11 Ocak). *Milliyet*. s. 1, 7.

2. Hatıratı: “Ağrı'dan Erciyes'e Celâl Yardımcı Anılarını Anlatıyor”

Sözlükte “hatırat” kelimesi “hatıra gelen, hatırda kalan şeyler”, “bir kimsenin, yaşadığı zamana, bulunduğu işlere, görüştüğü kimselere dair düşüncelerini ve duygularını içinde topladığı kitap” olarak tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2003, s. 340). Bir kişinin, hele de bu kişi tarihî bir şahsiyetse, anılarını yazması kendisiyle ve çevresiyle hesaplaşması, yaşadığı dönemi yargılaması olarak değerlendirilebilir (Özdemir, 1972, s. 401). Kişiler, anılarını çeşitli amaçlar için kaleme almışlardır. Bu amaçları; unutulma korkusundan kurtulmak, kişinin kaybolup gitmesine gönlü razı olamayacağı bir gerçeği ortaya koymak, yazma alışkanlığı içinde bulunmak, birlikte yaşadığı kişilerden kimilerine karşı duyduğu hayranlığı belirtmek, tarih ve kamuoyu karşısında hesaplaşmak, pişmanlık duygularını anlatarak rahatlamak, bir çeşit günah çıkarmak, gelecek kuşaklara bir ders vermek, siyasi hasımlarını kötölemek ya da kendini savunmak vb. şeklinde sıralayabiliriz (Olgun, 1972, s. 405). Celâl Yardımcı'nın da hatıralarını bu amaçlardan bazılarını göz önünde bulundurarak kaleme aldığı anlaşılmaktadır.

Hatırat, bir anlamda hayat tecrübelerinin ve intibalarının, bakiyelerinin sonradan tespitidir. Bütün bir hayatın veya bir bölümünün hafızadaki bakiyesinin sonradan çekilmiş fotoğrafıdır. Hatıratların tarih araştırmalarındaki yeri son derece önemlidir. Fakat hatırat, ortaya çıkan metin, hatırat yazarının kendi zaviyesinden kendisi tarafından kaleme alınmış tarihidir. Bu

yüzden hatırat içinde ortaya çıkan metin son derece şahsi ve indi bir muhtevaya sahiptir. Burada kişinin kendi hayat anlayışı ve zihniyet yapısından geçerek kâğıda yansımış bir tasvir, bakış söz konusudur. Dolayısıyla hatırat, tarihin en hassas ve tehlikeli malzemesini teşkil etmektedir. Bu yüzden öncelikle kullanılacak hatıratın yazarı iyi tanınmalı ve hatıralarını neden yazdığı iyi tespit edilmelidir. Hatırat yazarının, açık ya da gizli bir amacının olup olmadığı belirlenmelidir. Hatırata eleştirel yaklaşılmalıdır. Hatırat incelenirken, “karşı tarafı da dinle” prensibi yerine getirilmelidir. Hatıratın yer alan bilgiler diğer kaynaklardan da teyit edilmelidir (Birinci, 1998, s. 611, 619).

Özellikle darbe gibi olağanüstü dönemlerde kaleme alınan hatıratları bu çerçevede değerlendirmekte fayda vardır. Mesela Samed Ağaoğlu, Nusret Kirişçioğlu, Rıfki Salim Burçak, Mithat Perin, Mükerrerem Sarol, Fikri Karanis gibi birçok Demokrat Partili isim 1950-1960 dönemine ait hatıralarını olağanüstü koşullarda kaleme almışlardır (Birinci, 1998, s. 614).

Celâl Yardımcı'nın hatıralarını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Celâl Yardımcı, cezası affedilip cezaevinden tahliye edildikten sadece birkaç ay sonra, 1 Ağustos 1965 tarihinden itibaren Yeni İstanbul gazetesinde hatıralarını “Ağrı'dan Erciyes'e” isimli yazı dizisiyle yayınlamaya başlamıştır. Yazı dizisinin adını özellikle “Ağrı'dan Erciyes'e” olarak seçmiştir. Celâl Yardımcı, Ağrı'da dünyaya gelmiş, Yassıada Yargılamaları sonucunda mahkûm olmuş ve cezasını Kayseri cezaevinde çekmiştir. Kendi ifadesiyle hayat “1915'te onu bir dağın, Ağrı'nın eteklerinden almış, 1961'de bir başka hemşeri dağın, Erciyes'in eteklerine” bırakmıştır (Yardımcı, 1966, s. 1). Logosunda “demokrasiye, insan haklarına, söz ve fikir hürriyetine bağlı milliyetçi, muhafazakâr halk gazetesi” ibaresi ile yayınlanan Yeni İstanbul gazetesinin 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında milliyetçi, muhafazakâr, 27 Mayıs karşıtı, Adnan Menderes ve Demokrat Parti yanlısı bir politika benimsediği söylenebilir. Okuyucu kitlesinin de çoğunlukla bu değerleri benimseyen insanlardan oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu tarihlerde Yeni İstanbul gazetesinin oldukça zengin bir yazar kadrosu vardır. Prof. Dr. Osman Turan, Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat, Dr. Fethi Tevetoğlu, Osman Yüksel Serdengeçti, İsmail H. Danişmend, Necip Fazıl Kısakürek, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu ve Yücel Hacaloğlu gibi kamuoyunun yakından tanıdığı birçok önemli isim Yeni İstanbul gazetesinin yazar kadrosundadır. Bu isimler dolayısıyla dönemin Yeni İstanbul gazetesi, milliyetçi ve muhafazakâr kesim tarafından yakından takip edilmiştir. Haliyle bu dönemde Yeni İstanbul gazetesinin baskı sayısı da oldukça yüksektir.

Yeni İstanbul gazetesi, Celâl Yardımcı'nın hatıralarını yayınlamadan günler önce “Senenin en büyük hamlesini takdim ediyoruz”, “Radyonun ilanını kabul etmekten korktuğu hadise

yaratacak büyük hatırat”, “Türkiye radyoları bu hatıratın ilanını almadı”, “Her şey ilk defa duyulacak ve anlaşılacaktır”, “50 yıllık tarihimize ışık tutan büyük hatırat”, “Celâl Yardımcı 50 yıllık hatıralarını kendi kalemi ile anlatıyor” ve “Okuyucularımıza şimdiye kadar benzerini okumadıkları bir hatırat takdim ediyoruz” şeklindeki haberlerle yazı dizisini okuyucuya ilk sayfadan duyurmuştur (Manşet, (1965, 19-31 Temmuz). *Yeni İstanbul*. s. 1.

Celâl Yardımcı'nın hatıraları Yeni İstanbul gazetesinde “Ağrı'dan Erciyes'e” isimli yazı dizisiyle yayınlanmıştır. Yazı dizisi kapsamında ilki 1 Ağustos 1965 ve 13 Ocak 1966 olmak üzere toplam 166 yazı yayımlanmıştır. Hatıratın tamamı 9 bin kelimeye yakındır. Söz konusu yazı dizisi daha önce derlenmemiş ve yayınlanmamıştır. Celâl Yardımcı hakkında yapılan çalışmalarda da kaynak olarak kullanılmamıştır. Bununla birlikte yazı dizisi tarafımızdan tespit edilmiş, derlenmiş, yayınlanmak üzere dizgisi tamamlanmış ve Celâl Yardımcı'nın kızı Şahika Yardımcı Takla Hanım'a teslim edilmiştir. Hatıraların müstakil bir kitap olarak yayınlanabilmesi için Şahika Hanım'ın izni beklenmektedir.

Bununla birlikte Celâl Yardımcı'nın hatıralarının küçük bir özeti vefatından sonra Hikmet Bila tarafından Milliyet gazetesinde 14 Mayıs 1986-27 Mayıs 1986 tarihlerinde “14 Mayıs'tan 27 Mayıs'a” başlığıyla 14 günlük bir yazı dizisi olarak yayınlanmıştır (14 Mayıs'tan 27 Mayıs'a Celal Yardımcı'nın anıları, (1986, 14-27 Mayıs). *Milliyet*. s. 1, 11. Hikmet Bila'nın Milliyet gazetesinde yayına hazırladığı 14 günlük bu yazı dizisinin, Yeni İstanbul gazetesinde yayınlanan 166 sayılı yazı dizisinin yanında son derece yüzeysel olduğu aşikârdır. Fakat Milliyet gazetesindeki bu yazı dizisi de elbette önemlidir ve Celâl Yardımcı hakkında kaleme alınan akademik çalışmalarda da kaynak olarak kullanılmıştır (Bkz. Torun Çelik, 2020, s. 3784-3822).

Celâl Yardımcı'nın, Yeni İstanbul gazetesinde “Ağrı'dan Erciyes'e” başlığıyla yayımlanan hatıralarında 1911'den 1961'e kadar dönemin önemli hadiseleri ele alınmaktadır. Birçok konu hakkında bilinmeyenler ya da az bilinenler okuyucunun istifadesine sunulmaktadır. Bu kapsamda Celâl Yardımcı, hatıralarında ataları, ailesi, eğitimi, mesleki kariyeri, üstlendiği davalar, evliliği, siyasete girmesi, seçim süreci, siyasi kariyeri, Demokrat Parti dönemi, iktidar-muhalefet ilişkileri, parti içi muhalefet ve demokrasi, 27 Mayıs Darbesi, Yassıada yargılamaları, Yassıada'daki hayat ve Yüksek Adalet Divanı kararları da dâhil olmak üzere birçok konu hakkında ayrıntılı bilgiler vermiş ve daha birçok hadiseyi kendi bakış açısından kamuoyuna sunmuştur. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in en yakın çalışma arkadaşlarından biri olması, 27 Mayıs sonrasında idam edilen Fatin Rüştü Zorlu ve

Hasan Polatkan ile hücre arkadaşlığı yapması, Demokrat Parti döneminde 7 yıl boyunca bakanlık yapması, birçok önemli kararda bizzat karar merciinde bulunması ya da birçok önemli hadiseye şahit olması gibi sebepler, Celâl Yardımcı'nın hatıralarının önemini artırmaktadır.

Yeni İstanbul gazetesinde yayınlanan hatıratın 1 Ağustos 1965 tarihli ilk sayısında Celâl Yardımcı hatıralarını annesine ve eşine ithaf ettiğini belirtmiştir: “Ağrı'nın rüzgârlarında açılıp Erciyes'in eteklerinde kapanan; gerçek bir ömrün romanını ve bir devrin hikâyesini dile getiren bu sayfaları annem Nazife ve eşim Harika Yardımcı'ya ithaf ediyorum. 1962-Kayseri Hapishanesi” (Yardımcı, 1965a, s. 1). Celâl Yardımcı, hatıralarını 1962 yılında kaleme aldığını ifade etmiştir (Yardımcı, 1965e, s. 1). *Yeni İstanbul*. Dolayısıyla hatıraların Demokrat Parti döneminde 10 yıl boyunca milletvekilliği yapan, bu sürenin 7 yılında bakanlık görevi üstlenen, 27 Mayıs Darbesi'nden sonra tutuklanan ve idamla yargılanan, sonrasında ise müebbet hapis cezasına çarptırılan bir insanın psikolojisi ile kaleme alındığı unutulmamalıdır. Nitekim Celâl Yardımcı'nın hatıralarında idamla yargılanan ve müebbet hapis cezasına çarptırılan bir insanın psikolojisi hemen hissedilmektedir. Yaşadığı bu sürecin faturasını Cumhuriyet Halk Partisi'ne kestiği ve darbeden Cumhuriyet Halk Partisi'ni sorumlu tuttuğu anlaşılmaktadır. Gerek tek parti dönemine gerekse CHP iktidarına yönelik çok sert eleştirilerde ve hatta bazen de suçlamalarda bulunduğu göze çarpmaktadır.

Celâl Yardımcı, hatıralarında Osmanlı-Rus Savaşı'ndan ve Rusya'nın, yaşadığı şehri işgal etmesinden bahsetmiştir. Rus işgali sonrasında diğer birçok aile ile birlikte ailesinin de memleketlerinden kaçmak zorunda kaldığını anlatmıştır. Rus işgalinin son bulmasıyla birlikte memleketlerine geri döndüklerini ve zor şartlarda hayatlarına devam ettiklerini belirtmiştir. Ekonomik olarak çektikleri sıkıntılara ve ailesinin geçimi için yaptığı fedakârlıklara yer vermiştir. Eğitim hayatından da bahsetmiştir. Fakat burada tek parti dönemine, CHP iktidarına ve bürokrasisine ciddi bir eleştiride hatta suçlamada bulunmuştur. Eğitiminin dönemin valisi tarafından engellendiğini, Gazi Mustafa Kemal Paşa ve eşi Latife Hanım'a telgraf çekmek suretiyle durumu bildirdiğini, Cumhurbaşkanlığından gelen telgraf sayesinde valinin geri adım attığını ve eğitim hayatına devam edebildiğini iddia etmiştir. Fakat arşiv kayıtlarında ve diğer kaynaklarda bu iddiayı teyit eden herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Celâl Yardımcı, hatıralarında herhangi bir suçlarının olmamasına rağmen ailesinin sürgün edildiğini iddia etmiş ve bu sürgünün de yine Atatürk'ün müdahalesi ile ancak iki yılda sona erdiğini belirtmiştir.

Celâl Yardımcı, hatıratında kamuoyunun yakından takip ettiği ve kısa sürede ün kazanmasını sağlayan General Ali İhsan Sabis, Haşmet Orbay-Reşit Mercan ve Üç Rumen subayının içindeki yolcularla birlikte bir uçağı Türkiye'ye kaçırmaları davalarına dair detayları ve bazı

bilinmeyenleri de anlatmıştır. Zaman zaman da Meclis Zabıtlarına atıfta bulunmuştur. Celâl Yardımcı, “İstiklal Harbi’nin Galip Hoca’sı, Atatürk devrinin İktisat Vekili, İş Bankası kurucusu ve bunların hepsinin üstünde Atatürk’ün son Başvekili ve en çok muhabbet beslediği yakın arkadaşı olarak tanıdığı” Celâl Bayar’a karşı hürmetini ve hayranlığını dile getirirken onun 13 Mart 1920’de Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda yaptığı konuşmayı zabıt ceridelerinden aktarmıştır.

Celâl Yardımcı, hatıratında Demokrat Parti’nin ilk iktidarı döneminde Hükümet programına, programın TBMM’de okunma sürecine ve bu sırada yaşanan tartışmalara da değinmiştir. Hatıratının bu kısımlarını da TBMM Zabıt Ceridelerinden alıntılamıştır. Aynı durum Celâl Yardımcı’nın kendisine yönelik suçlamalara verdiği cevap için de geçerlidir. Meclis kürsüsünde kendisine yönelik eleştirilere cevap verdiği, CHP’ye eleştiriler yönelttiği ve muhalefet milletvekilleri ile yaptığı tartışmayı içeren bölümleri de TBMM Zabıt Ceridelerinden alıntılamıştır. Celâl Yardımcı’nın hatıralarındaki diğer kısımlar ise orijinaldir. Daha önce başka bir yerde yayınlanmamıştır. İlk kez Yeni İstanbul gazetesinde yayınlanan hatıralardır.

Celâl Yardımcı, hatıratında 14 Mayıs seçim mitinglerinde yaptığı konuşmalarda 1930 yılındaki Ağrı isyanına değinmiş ve bu isyanın bastırılması sırasında sivillerin kasıtlı olarak zarar gördüğünü iddia etmiştir. 1930 yılında bariz bir isyan varken ve döneme dair kaynaklar tamamen erişime açıkken Yardımcı’nın iddiaları, seçim sürecinde tarihî belgelerden kopuk, popülist bir bakış açısının tezahürü olarak görünmektedir.

Celâl Yardımcı, hatıralarında bakanlıktan istifa etmesini, kabine dışı kalmasını, yeniden bakan olmasını, iktidar-muhalefet ilişkilerini, darbeye giden süreçte yaşanan gerginlikleri ve toplumsal olayları gün be gün kendi bakış açısıyla aktarmıştır. Ayrıca 27 Mayıs günü yaşananları, maruz kaldığı uygulamaları, Yassıada’ya sevkini, Yassıada yargılamalarını, Yassıada’da geçen günleri, hakkında verilen hükmü, yaşadığı ve şahit olduğu daha birçok hususu ve nihayetinde de Kayseri cezaevine nakledilişini hatıralarında detaylı bir şekilde kaleme almıştır.

SONUÇ

1911 yılında Ağrı’da dünyaya gelen Celâl Yardımcı, yaşlıları gibi pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Cumhuriyetin kendisine sağladığı imkânlardan faydalanarak eğitimini tamamlamış ve avukat olarak mesleki kariyerine başlamıştır. Bir süre sonra büyük yankı uyandıran ve kamuoyunun yakından takip ettiği siyasi davaları üstlenmiş ve kısa sürede ün kazanmıştır. Kazandığı bu ün kendisine siyasetin kapılarını aralamış, bizzat Demokrat Parti

Genel Başkanı Celâl Bayar'ın davetiyle Demokrat Parti'ye katılmış, milletvekilliğine aday olmuş ve 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Ağrı milletvekili seçilmiştir. TBMM'de oldukça aktif bir tutum sergilemiş, 10 yıl boyunca Meclis'te 175 kez söz almış, bunun yanı sıra teklif ve takrirler de vermiştir. TBMM Başkanvekilliği görevine seçilmiş bu görevini sürdürmekteyken Adnan Menderes tarafından kabineye alınmış ve bakanlık görevi üstlenmiştir. 1954 ve 1957 seçimlerinde yeniden milletvekili seçildiği gibi 27 Mayıs 1960 Darbesi'ne kadar bakanlık görevini de sürdürmüştür. 27 Mayıs Darbesi sonrasında tutuklanmış ve idamla yargılanmıştır. Yüksek Adalet Divanı tarafından hakkındaki idam cezası müebbet hapis cezasına çevrilmiştir. 1962 yılı itibarıyla anılarını kaleme almış, Ocak 1965'te sağlık sorunları sebebiyle cezası Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından affedilmiş ve kaleme aldığı anılarını özgürlüğüne kavuştuktan sonra Ağustos 1965'te Yeni İstanbul gazetesinde 166 gün süren bir yazı dizisi halinde yayınlamıştır. Bu hatırat daha önce derlenip yayınlanmadığı gibi Celâl Yardımcı hakkında yapılan çalışmalarda da kullanılmamıştır.

Celâl Yardımcı; ailesi, çocukluğu, eğitimi, evliliği, mesleki ve siyasi kariyeri gibi birçok anısını bu yazı dizisinde kamuoyuyla paylaşmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye'nin gündemine şahitlik etmiş, 1940'lı yıllarda ülke gündemini meşgul eden önemli davalardan üçünde avukatlık yapmış, Demokrat Parti döneminin en önemli aktörleri arasında yer almış ve 27 Mayıs sürecinde yargılanmış birinin Ağrı Dağı'nda başlayıp Erciyes Dağı'na uzanan hatıraları şüphesiz değerlidir. Demokrat Parti döneminin önemli isimlerinden biri olması, üstlendiği görevler itibarıyla birçok önemli kararın alınmasına etki etmesi ve birçok önemli olaya şahit olması Celâl Yardımcı'nın hatıralarının önemini artırmaktadır. Kızı Şahika Yardımcı Takla Hanım'ın izniyle birlikte Celâl Yardımcı'nın hatıralarının yayınlanması literatüre katkı sağlayacaktır.

Bununla birlikte hatıraların bazı dezavantajları da vardır. Mesela hatırat yazarının meydana gelen değişimleri kavrayamaması, olaylara ve olgulara adapte olamaması bu dezavantajlardan bazılarıdır. Ayrıca kişilerin eğitim durumları, olaylara bakış açıları, kültür düzeyleri naklettikleri olayları farklı algılamalarına ve aktarmalarına sebep olabilir. Bu ve buna benzer bütün sebepler, hatıraların tam bir objektiflik içinde yazılmasına engel olmaktadır. Bu yüzden hatıraların her zaman hisler ve şahsi görüşler ön plânda tutularak kaleme alındıkları düşünülmelidir. Dolayısıyla hatıratlar mukayesesi ve tenkidi yapılmadan kullanılmamalıdır. Yani tarihçinin, hatıraları diğer kaynaklarla doğrulaması gerekmektedir (Yalçın, 2022, s. 232). Bu cümleden hareketle Celâl Yardımcı'nın hatıralarının da 27 Mayıs Darbesi'nden sonra tutuklanan ve idamla yargılanan, idam cezası alması halinde intiharı düşünen ve müebbet hapis

cezasına çarptırılan bir insanın psikolojisi ile kaleme alındığı unutulmamalıdır. Bu doğrultuda Celâl Yardımcı'nın hatıraları da mutlak suretle başta arşiv belgeleri olmak üzere diğer kaynaklarla mukayese edilerek değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 10.9/78.233.1. (09.01.1958).

BCA, 10.9/79.236.3. (03, 10.04.1958).

BCA, 10.9/79.237.1. (08.05.1958).

BCA, 30.1/40.236.18. (27.05.1960).

BCA, 30.10/77.511.16. (26.05.1950).

BCA, 30.10/78.515.11. (04.05.1954).

BCA, 30.11.1/310.1.11. (08.01.1965).

BCA, 30.18.1.2/136.75.6. (18.08.1954).

BCA, 30.18.1.2/150.51.15. (10.10.1958).

BCA, 501/32193.128332.1. (07.07.1955).

BCA, 502/24174.105973.6. (04.10.1958).

14 Mayıs'tan 27 Mayıs'a celal yardımcısı'nın anıları. (1986, 14-27 Mayıs). *Milliyet*. s.1, 11.

1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki geçici kanun, (1960, 14 Haziran). *Resmî Gazete*. s.1533-1534.

Aftan 197 demokrat faydalıyor. (1969, 14 Mayıs). *Milliyet*. s.1.

Ağır hapisliler de milletvekili olabilecek. (1969, 15 Mayıs). *Milliyet*. s.1.

Ağrı'dan Erciyes'e Celâl Yardımcı Anılarını Anlatıyor. (1965, 1 Ağustos-31 Aralık/1966, 1 Ocak-13 Ocak). *Yeni İstanbul*. s. 2-8.

Akis, 1958, 193, Akis neşriyat.

Atilla, N. & Oğuz, A. (1965). *Türkiye yıllığı 1962*. Ercan matbaası.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2004). *Dünden bugüne başbakanlık (1920-2004)*. Başbakanlık devlet arşivleri genel müdürlüğü yayınları.

Birinci, A. (1998). Hatırat türünden kaynakların tarihi araştırmalardaki yeri ve değeri. *Atatürk araştırma merkezi dergisi*, (41), 611-620.

Bütün sabıklar yassıada'da toplandı. (1960, 19 Haziran). *Milliyet*. s.1.

Celal yardımcısı vefat etti. (1986, 11 Ocak). *Milliyet*. s.1, 7.

Celal yardımcısı. (1965, 12 Haziran). *Milliyet*. s.5.

Demirbilek, S. (2012). *Demokrat partililerin anılarında yassıada*. AKY Yayınları.

Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-türkçe ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi.

Edi, A. (2019). *Yassıada yargulamalarında bir bakan "celâl yardımcısı" ve ağrı milletvekilleri*. Fenomen yayıncılık.

- Eski dp'liler siyasi haklarına kavuşunca. (1974, 20 Nisan). *Milliyet*. s.6.
- Gider, S. (2016). *Hüseyin celâl yardımcı ve demokrat parti*. (YÖK Tez Merkezi, Yüksek Lisans). Yıldız teknik üniversitesi.
- Harp okulundaki son kabile de geldi. (1960, 18 Haziran). *Milliyet*. s.1.
- Karar günü. (1961, 15 Eylül). *Milliyet*. s.1.
- Manşet. (1965, 19-31 Temmuz). *Yeni İstanbul*. s.1.
- Millet meclisi tutanak dergisi*, C. 5. Birleşim 71. Tarih 23 Mart 1966.
- Millet meclisi'nin yeni üyeleri belli oldu. (1977, 7 Haziran). *Milliyet*. s.6.
- Milli Birlik Komitesi 1 Numaralı Tebliği. (1960, 30 Mayıs) *Resmî Gazete*, s.1450.
- Olgun, İ. (1972). Anı türü ve türk edebiyatında anı. *Türk Dili*, (246), 403-427.
- Özdemir, E. (1972). Anı ve anı dilimiz üzerine. *Türk Dili*, (246), 398-402.
- Öztürk, K. (1998). *Türk parlamento tarihi tbmm-IX. dönem (1950-1954)*. 7, TBMM vakfi yayınları.
- Seçimin resmi neticesi. (1950, 26 Mayıs). *Cumhuriyet*. s.1.
- TBMM Arşivi*. 10. dönem, sicil no: 1546.
- TBMM Arşivi*. 9. dönem, sicil no: 1546.
- Torun Çelik, E. (2020). Yassıada duruşmalarında ağrı milletvekili hüseyin celâl yardımcı. *Journal of history school*, (49), 3784-3822.
- Turgut, H. (2007). *Yassıada 'da yaptırılmayan savunmalar*. Doğan kitap.
- Tutanak dergisi sorgu formu (20 Nisan 2023).
https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sorgu_ekrani
- Türk tarihinin en büyük davası. (1960, 15 Ekim). *Cumhuriyet*. s.1, 5.
- Yalçın, E. S. (2022). *Türkiye cumhuriyeti tarihinin kaynakları*. Berikan yayınları.
- Yardımcı, C. (1965a) “Harbin, göçün, açlığın ve ihtilalin kayalıkları”. *Yeni İstanbul*. (1965, 1 Ağustos). s.1.
- Yardımcı, C. (1965b) “Yeni bir türkiye doğuyordu”. *Yeni İstanbul*. (1965, 23 Eylül). s.1.
- Yardımcı, C. (1965c) “Öğrencisini hırpalıyor incitiyordu”. *Yeni İstanbul*. (1965, 24 Eylül). s.1.
- Yardımcı, C. (1965d) “Mebus olmam için ısrar ediliyor karar veremiyorum”. *Yeni İstanbul*. (1965, 4 Ekim). s.1.
- Yardımcı, C. (1965e) “Varsın yazdırmasın millet biliyor”. *Yeni İstanbul*. (1965, 24 Kasım). s.1.
- Yardımcı, C. (1966) “Çok acı bir cilve-i ilahî”. *Yeni İstanbul*. (1966, 11 Ocak). s.1.
- Yılın kronolojisi. (1960, 31 Aralık). *Milliyet*. s.5.
- Yüksek adalet divanı kararları*. Yassıada 1960-1961.